

3.

Oorlogstoerisme

De dood van Marcel Kerff, oud-wielrenner

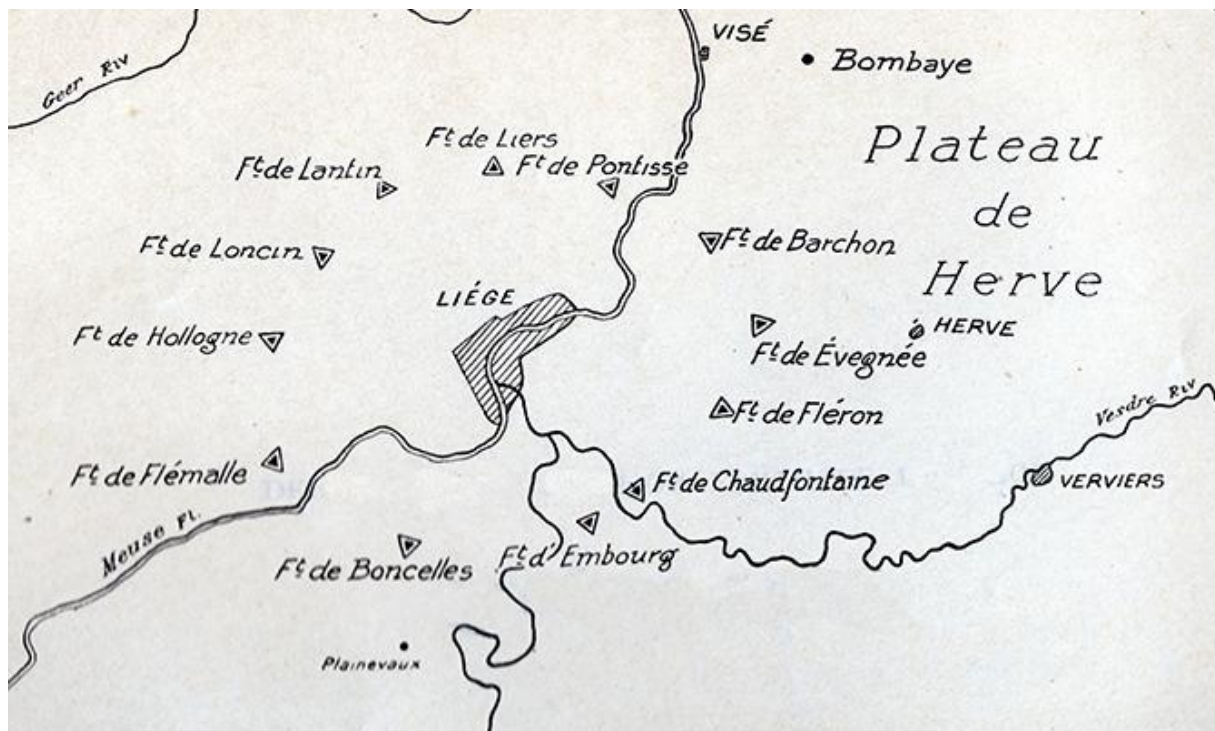
De Duitse inval in het neutrale België op dinsdagochtend 4 augustus 1914 was wereldnieuws, en aangezien de Duitse troepen rakelings langs de grens met Zuid-Limburg scheerden, was de oorlog korte tijd vanuit de Nederlandse achtertuin te volgen. Lokale nieuwsgierigen, oorlogstoeristen en journalisten snelden naar de het grensplaats Eijsden en de nabijgelegen Mescherberg, de heuvel tussen Mesch en Moerslag (waar de negen meter hoge uitkijktoren toen nog *niet* stond), als publiek dat naar een spannende sportwedstrijd was gekomen.

De oorlogshandelingen voltrokken zich aanvankelijk nog buiten het zicht en op veilige afstand, maar dat veranderde toen de noordelijke forten rond Luik het vuur openden om te voorkomen dat de Duitsers bij Visé een pontonbrug zouden aanleggen om de Maas over te steken, zoals een journalist van de *Limburger koerier* op 5 augustus rapporteerde:

In Eysden een drukte van belang. Niemand werkte haast, bijna al de inwoners van Moelinghe (Mouland), het Belgische dorpje door de Duitsers bezet, waren in Eijsden ondergebracht. Een groot aantal Maastrichtenaren waren hier per fiets, per trein of te voet gearriveerd. Velen begaven zich in de richting van het Withuis, waar op de grensscheiding eenige Hollandsche marechausees dezer – en Duitse cavaleristen geenerzijds waren opgesteld. 't Was vooral daar, waar de auto's van het Rode Kruis passeerden. Aan de Maas, op de plaats waar gewoonlijk de veerbootjes naar Lanaye oversteken, was met den kijker nu en dan iets te zien van rookwolkjes, die uit de achter hoornen onzichtbare Maasforten opstegen, telkens als er werd geschoten. Daar liggen langs een rij, vanaf Luik, en verder landwaarts in naar de richting Tongeren, de forten Liège, Pontisse, Barchon, Fleron, Retiné en Battise. De zware bas van het vestinggeschut dreunde telkens onheilspellend, als stond men er vlak bij. Door de prachtige laan, die langs het kasteel van den graaf de Geloës voert, en dan verder overgaat in een landweg, stonden overal groepjes mensen, die echter hoe langer hoe schaarscher werden, naarmate men de grens naderde. In de verte was duidelijk beweging van troepen te onderscheiden.¹

De berichtgeving is nogal rommelig: met 'Liège' bedoelde de schrijver waarschijnlijk fort Lier, en Retiné en Battise waren dorpjes, geen forten (hoewel in 1934 bij Battise wel een fort werd aangelegd). De auto's van het Rode Kruis haalden in België gewonden op, die in de Rode Kruishospitalen in Maastricht en Eijsden werden verpleegd.

¹ W.W. in de *Limburger koerier*, 7 augustus 1914; gedagtekend, 5 augustus.

In zijn ooggetuigenverslag van 7 augustus meldde Arthur Tervooren, oorlogsverslaggever en -fotograaf van het geïllustreerde weekblad *Het Leven*, dat de oorlog toch niet helemaal buiten de grenzen was gebleven:

Vannacht ging het aan de grens weer warm toe. Het kanon- en geweevuur was niet van de lucht en op de Meschberg, vanwaar vorige dagen het gevecht tussen de oprukkende Duitschers en de Belgen, die hen beletten de Maas over te steken, goed was te volgen, werd het nu wel wat gevaarlijk, aangezien ook daar, op Nederlandsch grondgebied, de kogels reeds neerkwamen. En op het dak van het station van Eysden kletterden voortdurend de kogels neer, gelukkig zonder dat er, noch op den berg, waar zeer veel nieuwsgierigen zich bevonden, noch op het station, iemand werd gewond.

Om erger te voorkomen werd de Mescherberg op vrijdagochtend 7 augustus voor oorlogstoeristen tot verboden gebied verklaard, maar journalisten als Tervooren hadden hun contacten:

Dank zij een officiële toestemming van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht en een van den commandant der sectie die Eysden bezet houdt, konden wij echter hedenochtend den berg weer beklimmen, waar we, niettegenstaande den in stroomen neervallende regen, een prachtig overzicht over het gevechtsterrein hadden. Jammer echter verhinderde het afschuwelijke weer het maken van foto's. 's Morgens vroeg stond daar op een afstand van 3 à 4 K.M. van den berg een Duitse legermacht van omstreeks honderdduizend man, waarvan de helft na eenigen tijd afmarcheerde in de richting van de brug, die de Duitschers kort voor Visé, dicht bij de Nederlandsche grens over de Maas hebben geslagen. De andere helft bleef rust houden en lag daar nog, toen ik tegen twee uur den berg verliet, om dit verslag te

gaan schrijven. [...] Nu stonden we hier, dan weer daar op den berg en telkens ontmoette ik militaire wachtposten, die mij natuurlijk, als ik mijn passen toonde, doorlieten, al gebeurde het ook wel dat ik van verre door een soldaat werd aangeropen, die, als ik op hem wilde toelopen om hem mijn pas te toonen, het geweer in den aanslag legde en dreigde te schieten, als ik nog een pas voorwaarts deed. Dan ging ik maar terug, tot ik weer op een anderen schildwacht stuitte, die minder draconische maatregelen nam.²

Het legerkamp bij Moelingen trok veel bekijks, en verschillende Nederlandse journalisten waagden zich over de grens om een bezoek aan het kamp te brengen. Zij werden over het algemeen gastvrij ontvangen, maar tegelijkertijd bespeurden ze een enorme argwaan en angst voor spionage: ‘Vijf minuten spreken de Duitschers allergemoedelijkst met je, tot er op eens achterdocht is, en een wreede, wantrouwende glans in hun oogen komt en je leven aan, een zijden draad hangt.’³ De verdenkingen tegen Nederlandse journalisten hadden echter geen fatale gevolgen; ze werden onder geleide naar de grens teruggebracht en konden daarna hun ervaringen aan hun kranten gaan telegraferen. Voor Belgische oorlogstoeristen waren de risico’s veel groter.

Op 6 augustus was de 48-jarige Maurice Kerff ook een kijkje gaan nemen bij het legerkamp te Moelingen. Kerff genoot lokale bekendheid omdat hij een verdienstelijke carrière als beroepswielrenner (1896-1904) achter de rug had. Een indrukwekkend palmares had hij niet, maar in 1900 had hij de 48 uur van Antwerpen gewonnen en hij werd zesde in de allereerste Tour de France die in 1903 was verreden – op bijna zes uur van de winnaar, de Fransman Maurice Garin (1871-1957).

Na zijn wielerjaren had Kerff werk gevonden als de huisknecht van de Graaf de Secillon op diens Kasteel te Teuven. Die 6de augustus was hij uit nieuwsgierigheid de Duitse troepen nagereisd op zijn motorfiets. Die nieuwsgierigheid maar mogelijk ook zijn motorfiets werden hem fataal. Uit de verschillende versies die er over zijn dood bestaan valt het volgende relaas te distilleren: Na aankomst bij het legerkamp werd hij bijna onmiddellijk door de ‘Pruisen’ aangehouden op verdenking van spionage. Toen hij luidkeels zijn onschuld bleef verkondigen werd zijn tong uitgerukt. De volgende dag, 7 augustus, brachten de Pruisen hem ter dood door hem met vier anderen op te hangen aan een ijzeren staaf tussen twee populieren. Telkens als hij dreigde te bezwijken, liet men hem even zakken om de doodstrijd te verlengen.

Bronnen voor dit verhaal worden niet gegeven. Dat Kerff werd aangehouden op verdenking van spionage is zeer wel mogelijk. De Duitsers vermoedden overal spionnen en franc-tireurs, pottenkijkers werden gewantrouwd. Het feit dat Kerff arriveerde per motorfiets zal de verdenking alleen nog maar verstrekt hebben, aangezien de motorfiets een snel en wendbaar vervoermiddel was om boodschappen over te brengen. Dat de Duitsers consequent ‘Pruisen’ worden genoemd wekt enige argwaan. De ‘Pruis’ was de term die vaak in geallieerde

² *Het Leven*, 11 augustus 1914, 1035.

³ *Het Vaderland*, 8 augustus 1914, Ochtendblad.

propaganda werd gebruikt voor de militaristische, wrede, harteloze en gewelddadige Duitsers. Het uitrukken van de tong en andere martelpraktijken kunnen niet met absolute stelligheid ontkend worden, maar lijken toch minder waarschijnlijk. Het legerkamp te Moelingen trok veel bekijks, onder andere vanuit Nederland, en er was de Duitsers er veel aan gelegen op het Nederlandse publiek een goede indruk te maken. Er zijn zeker vermeende franc-tireurs of spionnen geëxecuteerd, maar dat gebeurde doorgaans zonder voorafgaande martelingen – en zonder veel vorm van proces. Het afsnijden van de tong en de merkwaardig gedetailleerde beschrijving van de ophanging (aan een ijzeren staaf tussen tussen twee *populieren*) lijken verdacht veel op de anti-Duitse indianenverhalen die de eerste oorlogsmaanden door Belgische vluchtelingen en de geallieerde propagandabureaus werden verspreid. De details suggereren de aanwezigheid van ooggetuigen, en er waren journalisten genoeg om dit soort smeulige verhalen ter plekke op te tekenen. In de Nederlandse pers is echter geen enkel bericht te vinden over vijf burgerexecuties op 7 augustus, hoewel er wel melding wordt gemaakt van de ophanging van franc-tireurs en vermeende lijkenschenners.⁴

Kerffs lichaam werd in een massagraf gedumpt. Dicht bij de plaats in Moelingen waar hij stierf, verrees een Franstalig monument voor de in totaal elf ongelukkigen die op 7 augustus door de Duitsers werden geëxecuteerd. Dat monument werd in de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers vernietigd, maar in 1946 kwam er een nieuw monument voor in de plaats. En op een passende locatie, zo ongeveer op een kruispunt van de klassiekers Luik-Bastenaken-Luik en de Amstel Gold Race.

⁴ Bijvoorbeeld in *De Tijd* van 8 augustus 1914.